

OVERSIKT

VED VEIS ENDE: HAR FAMILIEPOLITIKKEN SPILT FALLITT SOM LIKESTILLINGSVERKTØY?

*Julian V. Johnsen, Julian.Johnsen@econ.uib.no
Universitetet i Bergen*

*Katrine V. Løken, Katrine.Loken@econ.uib.no
Universitetet i Bergen*

TRADISJONELT HAR FAMILIELIV og barneoppdragelse vært kvinnens ansvarsområde. Denne ansvarsfordelingen i hjemmet har implikasjoner for menns og kvinners forutsetninger for å lykkes i arbeidslivet: Lønnsgapet mellom menn og kvinner med barn er mye større enn lønnsgapet mellom menn og kvinner uten barn (Bertrand et al. 2010). Familiepolitikken utforming kan derfor tenkes å påvirke kjønnsulikhet i arbeidslivet, og norsk familiepolitikk har hatt som et uttalt mål å gjøre det mulig for kvinner å kombinere karriere og familieliv. Men har familiepolitikken lyktes som et likestillingsverktøy? Vi har grundig gjennomgått resultatene fra økonomisk forskning på registerdata, der hovedfokus er på å identifisere årsakssammenhenger i de mønstrene vi observerer i samfunnet. Konklusjonen er at velferdspakken for kvinner med barn i liten grad har påvirket resultatlikhet i arbeidslivet.

Som mål på likestilling har vi fokusert på resultatlikhet. Viktige mål på resultatlikhet i arbeidslivet er i hvilken grad kvinner deltar i arbeidslivet på lik linje med menn, i hvilken grad de har ulike typer arbeid, og i hvilken grad de tjener det samme som menn. Vårt fokus på resultatlikhet skyldes i hovedsak at andre mål på likestilling er vanskelige å evaluere ved bruk av registerdata. Resultatlikhet er også det mest brukte målet på likestilling i politikken.¹ Norge har sammenliknet med EU og USA kommet langt når det gjelder resultatlikhet i arbeidslivet. En høy andel av norske kvinner er i arbeid. Tall fra Statistisk sentralbyrå viser at 70 % av kvinner i alderen 16–74 år deltar i arbeidslivet, og over 82 % av kvinner mellom 25–54 deltar i arbeidslivet. Dette er bare marginalt lavere enn andelen for menn i samme aldersgrupper. Norge har også relativt høy fertilitet sammenliknet med resten av Europa, og kvinner ser ut til å kunne kombinere barn med arbeid. Samtidig er det store forskjeller når det gjelder ulike grupper i samfunnet. Både innvandrerkvinner og kvinner med lav utdanning² henger etter når det gjelder resultatlikhet i arbeidslivet. Det er også forskjeller mellom kvinner og menn med tanke på type jobb, arbeidsmengde og lønn: Kvinner jobber

mer i offentlig sektor og i helsesektoren, de jobber mer deltid, og tjener i snitt mindre enn menn. Hvis målet er resultatlikhet langs alle dimensjoner av arbeidslivet, har Norge fortsatt en lang vei å gå.

Et viktig dilemma i likestillingsdebatten er ideen om at likestillingspolitikken i Norge er et middelklasseprosjekt (Wærness 1982). Likestillingspolitikk som fremmer fulltidsarbeid og lik lønn for kvinner og menn gir mest til de kvinnene som lykkes – de som faktisk klarer å delta i arbeidslivet på samme vilkår som menn. Familiepolitikken med resultatlikhet som mål vil derfor ofte hjelpe ressurssterke kvinner til å bli mer lik ressurssterke menn. De ressursvake i samfunnet vil tape på en slik politikk da de vil falle utenfor ordningene. I Norge har det historisk vært flere kvinner enn menn som har stått utenfor arbeidslivet. Familiepolitikken er ofte rettet mot å gjøre kvinner mer lik menn i arbeidslivet, men kanskje noe av fokuset må rettes mot også å gjøre menn mer lik kvinner i familielivet. Et eksempel på dette er det nye fokuset på farspermisjon og ønsket om at far skal bruke mer tid hjemme med barn og familie.

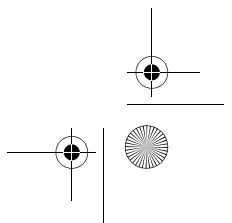
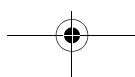
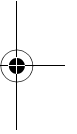
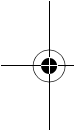
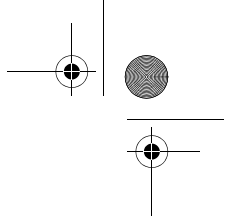
De viktigste velferdsordningene i norsk familiepolitikk er lønnet fødselspermisjon, barnetrygd, kontantstøtte og subsidierte barnehageplasser. Vi har ikke funnet registerdatastudier på likestillingseffektene av barnetrygd, som vi derfor ikke vil diskutere i denne artikkelen. I tillegg vil vi også se på likestillingseffektene av aleneforsørgerordningen. Vår gjennomgang av økonomiske studier basert på analyser av registerdata viser at familiepolitikkenes rolle for likestillingen i Norge er tredelt: Ordninger som hemmer likestilling, ordninger med triviell effekt, og ordninger som fremmer likestilling. Fødselspermisjon og barnehage er om noe med på å fremme likestilling i arbeidslivet ved å gi kvinner jobbkontinuitet og et godt barnepassalternativ. Effekten av disse virker likevel å være triviell. Innføringen av fedrekvote har ikke ført til at kvinner jobber mer, men har kanskje ført til at menn bidrar mer i barneoppdragelsen. Ekspansjonen av barnehage har for det meste ført til en utfasing av uformell barnepass. Ordningene for aleneforsørgere er på den ene siden en overføring til de mødrene med trangest kår, men bidrar samtidig til å holde alenemødre utenfor arbeidslivet. Kontantstøtten ser ut til å hemme likestilling ved å holde kvinner ute av arbeidslivet også etter at stønaden løper ut.

Økonomisk forskning på registerdata: fokus på årsakssammenhenger

Empirisk økonomisk forskning analyserer statistiske sammenhenger. Innen empirisk økonomisk forskning på individers og familiers adferd er det et sterkt fokus på kartlegging av årsakssammenhenger. Med andre ord: hva som er effekten av en gitt variabel på en annen variabel. Variabelen som utløser effekten varierer mellom individer, slik som hvorvidt man tar ut fødselspermisjon eller ikke. Det fundamentale problemet ved å identifisere årsakssammenhenger er at vi kun observerer ett utfall for hvert individ: Hvis en person ikke har tatt ut fødselspermisjon, observerer vi ikke den kontrafaktiske effekten på likestillingsutfall for denne personen. Forskning på register-

OVERSIKT

data løser dette ved å erstatte individuelle effekter med gjennomsnittseffekter i datautvalget: Gjennomsnittsverdiene for personer som har tatt ut fødselspermisjon sammenliknes med gjennomsnittsverdiene for dem som ikke har tatt ut fødselspermisjon. Effekten av fødselspermisjon på likestilling måles da som forskjellen i gjennomsnittsverdien for de som tar fødselspermisjon og de som ikke tar fødselspermisjon.

Utfordringen er at de som får barn og tar fødselspermisjon er forskjellige fra de som ikke gjør det. Denne ulikheten kan du ikke observere i dataene du har tilgjengelig. Hvis du observerer at kvinner som tar fødselspermisjoner gjør det bedre på arbeidsmarkedet enn kvinner som ikke tar fødselspermisjoner, kan dette være knyttet til permisjonen, men det kan også være at kvinner som tar fødselspermisjoner er systematisk forskjellige fra kvinner som ikke tar det, og ville gjort det bedre uansett.

For å imøtekomme dette problemet har det blitt utviklet metoder for å isolere og identifisere årsakssammenhenger. Den vanligste identifikasjonsmetoden er å bruke reformer i velferdsordninger som fører til variasjon i bruk av ordningene. Denne variasjonen er ikke relatert til individers bakgrunn eller valg. Variasjonen kan skyldes at noen får tilgang til reformen fordi den blir innført en bestemt dato eller fordi de har barn i relevant alder akkurat rundt reformen. Dette gjør at vi kan sammenligne grupper som er like bortsett fra tilgangen til reformen. Studiene vi skal gå igjennom i neste del bruker slike metoder for å tilnærme seg problemstillinger rundt familiepolitikk og likestilling.

Likestillingseffektene av norsk familiepolitikk

Norsk familiepolitikk er i stor grad en overføring fra dem som ikke har barn til dem som har barn. Det er tre brede velferdsordninger rettet mot barneforeldre: Lønnet fødselspermisjon, subsidierte barnehageplasser og kontantstøtte for hjemmевærende foreldre. I tillegg finnes det en velferdsordning som også er begrunnet i omfordeling til en lavinntektsgruppe; nemlig aleneforsørgerordningen.

a) Likestillingseffekter av betalt fødselspermisjon

Hovedgrunnen til innføringen av betalt fødselspermisjon i 1977 var ikke likestilling, men å skape trygghet i det første året av barnets liv. Fra et likestillingsperspektiv er det likevel interessant å spørre hvorvidt fødselspermisjon for mødre påvirker deres arbeidsmarkedstilknytning, og i så fall om dette avhenger av lengden på fødselspermisjonen. Fødselspermisjon kan både fremme likestilling, gjennom jobbkontinuitet, men også hemme likestilling fordi lange perioder ute av arbeidslivet kan svekke karrieren over tid.

Carneiro et al. (2011) studerer innføringen av betalt fødselspermisjon ved å sammenligne barn født rett før (juni 1977) reformen med barn født rett etter (juli 1977). Det eneste som skiller disse barna i gjennomsnitt er at for dem født i juli 1977 hadde mor rett til fire måneder mer permisjon. De finner at mor tok den ekstra betalte per-

misjonen i tillegg til ubetalt permisjon, noe som altså økte perioden mor var borte fra arbeidslivet. Denne negative effekten på tilknytning til arbeidslivet ble imidlertid motvirket av økt rettslig beskyttelse av arbeidsstilling for mødre i permisjon. Forfatterne finner ingen effekt av reformen på mødres sysselsetting to og fem år etter reformen, eller på mødres inntekt fem år etter. Det vil si at det er hverken positive eller negative kortsiktige effekter av å øke fødselspermisjon på likestilling i arbeidslivet og inntektsulikhet. Reformen virker også å ha hatt lik effekt for ulike klasser av befolkningen. Andre studier som bekrefter hovedtrekkene fra denne studien er Rønsen og Sundstrøm (1996, 2002).

I sum ser fødselspermisjon for mødre ikke ut til å ha dramatiske konsekvenser for kvinners karrieremuligheter. Studiene finner få observerte kortsiktige effekter av økt fødselspermisjon på mødres karriere. Men rettighetene har medført at kvinner kommer raskere tilbake i jobb, relativt til mødre uten rettigheter. Et dilemma ved likestillingspolitikk i form av rettigheter til fødselspermisjon, er at den bidrar til at det er de som lykkes med å være i arbeidslivet som også nyter godt av velferdsordningen. I så måte er det i hovedsak middelklassen som har nytt godt av lønnet fødselspermisjon.

I 1993 ble en andel av fødselspermisjonen reservert far. Dette var tungt begrunnet i likestillingshensyn. Viktige spørsmål her er om pappapermreformen og senere utvidelser av denne har medført at far er mer involvert i barneoppdragelsen og om den har hatt en positiv effekt på mødres arbeidstilbud og inntekt etter fødselen. Det er nylig kommet flere artikler som evaluerer introduksjonen av pappapermisjon i 1993.

Rege og Solli (2010) undersøker hvordan pappapermisjon påvirker fedres inntekt på lang sikt. Forfatterne utnytter ulik innføring av pappapermisjonen i Norge i 1993. De finner at fire ukers pappaperm i barnets første år reduserer farens inntekt med 2,1 % på lang sikt.³ Denne effekten vedvarer opp til siste observasjonspunkt når barnet er fem år. De argumenterer for at grunnen er at innføringen av pappaperm fører til en konstant endring der fedre blir mer involvert i barneoppdragelsen, Fedre skifter fra lønnsarbeid til hjemmeproduksjon, noe forfatterne finner delvis støtte for i norske tidsbruksstudier. Pappapermisjonen ser derfor ut til å ha bedret likestillingen i arbeidslivet. Ikke fordi kvinner jobber mer eller annerledes, men fordi pappapermisjonen får menn til å jobbe mindre og dermed delta mer i hjemmet. Dette er derfor et eksempel på likestillingspolitikk der målet ikke er å gjøre kvinner mer lik menn i arbeidslivet, men å legge til rette for at menn skal gjøre mer i hjemmet. Studien klarer dog ikke å identifisere hva mannen jobber mindre med eller hva han gjør med den ekstra tiden i hjemmet. Dahl et al. (2012) ser på hvordan opptak av pappapermisjon har utviklet seg over tid gjennom sosiale smitteeffekter. Spesielt ser de på hvordan fedrene som først fikk tilgang på pappapermisjon har påvirket fremtidige brødre og mannlige kollegaer til å ta mer fødselspermisjon. De bruker en metode som sammenligner fedre som får barn rett før reformen med fedre som får barn rett etter reformen og kobler disse mot brødre og mannlige kollegaer som får barn i fremtiden. Smitteeffektene mellom de som påvirkes av reformen og fremtidige brødre og mann-

lige kollegaer forklarer omtrent 20 % av økningen i opptak av fedrekvoten som økte fra kun 3 % før reformen, til 35 % rett etter reform og var over 70 % i 2006. Så over tid har pappapermisjonen medført at flere fedre tar fødselspermisjon.

Effektene av pappapermisjon ser ut til å kunne øke fars tid hjemme, spesielt har den vært vellykket i forhold til å få fedre til å ta permisjon, men det er ingen resultater som indikerer at det fører til at kvinner jobber mer. Hvis noe, tyder heller studiene på at mødrene jobber mindre. Men en mer involvert far i hjemmet kan ha positive likestillingseffekter på lang sikt, og det vil bli spennende å se evalueringer av de senere økningene i pappapermisjon.

b) Likestillingseffekter av subsidierte barnehageplasser

Barnehage er en mulighet for par som ønsker at både mannen og konen skal jobbe.⁴ Et viktig spørsmål er om barnehager har bidratt til å få kvinner ut i arbeidslivet eller om det har kommet som en respons på kvinners inntog i høyere utdanning og arbeidslivet. Det er flere nye studier som kaster lys over denne problemstillingen. Det er også interessant å se på hvordan barnehage påvirker fremtidig likestilling gjennom fremtidige utfall for barna: Er effekten lik for gutter og jenter?

Havnes og Mogstad (2011a) har studert effekten av universell barnehagedekning på mødres arbeidstilbud. Introduksjonen av universelt barnehagetilbud i Norge (1975) varierte over både tid og over ulike kommuner, og forfatterne utnytter dette i en analyse. De finner ingen direkte effekt på mors arbeidstilbud av barnehagereformen. Konklusjonen er at subsidiert statlig barnepass fortrenger uformell barnepass og dermed ikke har noen effekt på mødres arbeidstilbud. Forfatternes resultater er kun gyldige for tre–fem-åringene, da det var for denne aldersgruppen barnehageutbyggingen gjaldt. I tillegg til at tilbudet av barnehageplasser ikke påvirket mødres arbeidstilbud, virker det heller ikke som om høyere priser på formell barnepass reduserer mødres arbeidstilbud.⁵ Forskningsresultatene tyder dermed på at det ikke var barnehageutbyggingen, men andre endringer som førte til utdannings- og arbeidsrevolusjonen for kvinner. Eksempler på disse endringene er teknologiendringer som senket kravet til fysisk styrke og dermed gjorde arbeidsmarkedet mer tilgjengelig for kvinner, bedre og enklere teknologi i hjemmet, og endringer i kultur og samfunnsnormer. Barnehagetilbudet ser ut til å ha ekspandert som en respons på kvinners inntog i arbeidslivet. Det tyder på at den viktigste funksjonen til barnehager har vært overgangen fra uformell barnepass (dagmammaer, besteforeldre) til formell barnepass. Effektene på likestilling er derfor små, kvinner vil uansett jobbe og bruke barnepass som er tilgjengelig.

Når det gjelder studiene som ser på hvordan barnehagetilbudet har påvirket barna som går i barnehagen, tyder disse på at jenter i større grad enn gutter drar nytte av barnehager. Dette vil kunne bidra til økt likestilling i fremtiden. Havnes og Mogstad (2011b) bruker samme metode som Havnes og Mogstad (2011a) og finner flere resultater som tyder på at barnehager i større grad påvirker jenter enn gutter positivt. De finner at barnehage gir en reduksjon i sannsynligheten for å ha en lav eller middels inntekt i fremtiden, og at størsteparten av denne reduksjonen skjer blant jenter.

Drange og Telle (2010) ser på effekten av barnehage for fem år gamle innvandrerbarn i Oslo. Analysen utnytter det faktum at dette tilbudet kun var tilgjengelig i enkelte bydeler, og viser at tiltaket med gratis barnehage fire timer per dag har signifikant økt innvandrerjenters karakterer, men ikke karakterene til innvandrer gutter.

c) Likestillingseffekter av kontantstøtten

Det har vært mange studier på effektene av kontantstøtten. Et viktig forsknings spørsmål er i hvilken grad kontantstøtten er med på å holde kvinner ute av arbeidslivet. Av spesiell interesse er langsiktige konsekvenser på mødres karriere.

Schøne (2004) undersøker effekten av innføringen av kontantstøtten på kvinners arbeidstilbud. Identifikasjonsmetoden er basert på å sammenlikne endringen i arbeidstilbudet for småbarnsmødre i perioden før reformen (1994–1997) med endringen i arbeidstilbudet for småbarnsmødre etter reformen (1997–2000). For å korrigere for eventuelle trendeffekter i perioden, sammenlikner forfatteren også med endringen i arbeidstilbud for kvinner med barn over kontantstøttealder i begge tidsperioder. Konklusjonen er at kontantstøtten førte til en moderat nedgang i kvinners arbeidstilbud, både gjennom at noen trekker seg ut av arbeidsstyrken og i form av færre arbeidstimer per år for dem som er igjen. Den totale reduksjonen i sysselsettingsraten var på 3 prosentpoeng. Drange (2011) ser på effekten av å introdusere kontantstøtten på mødres arbeidstilbud etter at barna er over kontantstøttealder. Forfatteren bruker en metode som utnytter forskjeller i individers eksponering til kontantstøtten blant familier med like strukturer. Ett år etter kontantstøtten løp ut hadde mødre 2 prosentpoeng mindre sannsynlighet for å jobbe fulltid. To år etter kontantstøtten utløp var det fremdeles en signifikant negativ effekt på mødres arbeidstilbud. Det er spesielt mødre uten høyere utdanning som reduserer sitt fulltids arbeidstilbud. Men selv om høyt utdannede mødre ikke reduserer sitt fulltids arbeidstilbud, så er det en vedvarende negativ effekt på deres årlige inntekt. Andre studier som finner en negativ effekt av kontantstøtten på kvinners arbeidstilbud og inntekt, er Hardoy og Schøne (2010); Håkonsen, Kornstad, Løyland og Thorsen (2011); Rønsen (2001, 2005, 2009) og Schøne (2005).

Kontantstøtten reduserte kvinners arbeidstilbud og inntekt på kort sikt. Langsiktige resultater tyder også på at kvinner taper på lengre sikt ved at de har lavere inntekt også flere år etter at kontantstøtten løper ut. Fra et likestillingssynspunkt bidrar dermed kontantstøtten negativt. Den medfører større ulikhet i arbeidslivet og bidrar til økt inntektsulikhet.

d) Likestillingseffekter av aleneforsørgerordningen

95 % av enslige forsørgere er mødre. Kun rundt 40 % av alenemødre er i jobb, mens 80 % av mødre med en partner jobber (ssb.no). Dette kan skyldes at alenemødre er alene om å takle mange av de samme utfordringene som man vanligvis er to om, men samtidig har stønader til alenemødre bidratt til at insentivene til å jobbe var lave. Det er to motstridende effekter av aleneforsørgerstønad. På den ene siden er det en

viktig stønad for å øke velferden til de mest ressursvake i samfunnet som ikke har mulighet til å jobbe eller tjene nok til å klare seg uten støtten. Samtidig kan aleneforsørgerstønad svelle alenemødres tilknytning til arbeidslivet og redusere arbeidsinntekten. Siden de aller fleste aleneforsørgere er kvinner, kan aleneforsørgerstønden dermed medføre økt inntektsulikhet mellom kjønnene.

I 1998 ble overgangsstønden reformert med det formål å øke alenemødres arbeidsmarkedstilknytning. Det ble innført arbeidskrav for mødre med barn over to år. Det ble også innført tidsbegrensninger og en senkning i den øvre aldersgrensen for det yngste barnet som mottok støtte. Endelig ble støtten for alenemødre i arbeid økt. Ordningen ble faset inn slik at kun nye alenemødre ble påvirket i de første årene. Mogstad og Pronzato (2011) evaluerer effekten av denne reformen. De bruker en metode som sammenligner endringen i gjennomsnittsvekst for gifte mødre som forblir gift med endringer i gjennomsnittsvekst for gifte mødre som blir enslige før og etter reformen. Forskerne finner at reformen økte arbeidsmarkedstilknytningen for nye alenemødre med 2,2 prosentpoeng og totalt økte disponibel inntekt. Enslige mødre med lav utdanning var den undergruppen som tjente mest på reformen. For allerede eksisterende alenemødre finner forfatterne at arbeidsmarkedstilknytningen og lønnsinntekten økte, men at denne økningen i arbeidsinntekt allikevel ikke var nok til å erstatte reduksjonen i stønadspengene, fordi denne gruppen inkluderer en del mødre med svært lav arbeidsmarkedstilknytning og potensial for arbeidsinntekt. Derfor medførte reformen at den disponible inntekten til allerede eksisterende alenemødre sank med nesten 7000 kr. Dette viser at de to motstridende effektene slo til, de mest ressurssterke kvinnene fikk det bedre siden de klarte å møte de nye jobbkravene og dermed øke inntekten på toppen av velferden. De mer ressursvake som ikke klarte å møte de nye jobbkravene fikk kutt i velferden og kom dårligere ut.

I et likestillingsperspektiv er det usikkert hva som er effekten av aleneforsørgerstønden. På den ene siden er det en støtte til alenemødre, som er en lavinntektsgruppe og som bærer en større arbeidsbyrde enn familier der foreldrene kan dele barneoppdragelsen. På den andre siden bidrar aleneforsørgerstønden til å holde mange alenemødre utenfor arbeidslivet. Sterkere arbeidskrav knyttet til stønden ser ut til å fungere med tanke på å redusere ulikhet i arbeidslivet og inntektsulikhet. De som blir alenemødre i fremtiden vil jobbe mer, og flere vil øke sin disponible inntekt. Siden de aller fleste aleneforsørgere er mødre, vil dette bety at flere kvinner vil komme mer og bedre ut i arbeidslivet. Hvorvidt dette er en forbedring for kvinnene som berøres, avhenger av hvordan de verdsetter ulempen ved å måtte arbeide mer opp mot fordelene av større tilknytning til arbeidslivet og større disponibel inntekt.

Oppsummering og politikimplikasjoner⁶

Analyser av årsakssammenhenger basert på registerdata er blant de viktigste verktøyene vi har for å studere reelle sammenhenger mellom politikk og samfunnsutfall. Kort oppsummert viser forskningsresultatene at familiepolitikken ikke har lyktes

som et likestillingsverktøy; velferdspakken for kvinner med barn har ikke hatt store konsekvenser for resultatlikhet i arbeidslivet.⁷ Den store barnehageutbyggingen på 70-tallet virker å ha kommet som en respons på kvinners inntog i arbeidslivet heller enn å tilrettelegge for mødre i arbeid. Men selv om likestillingseffekten av barnehageutbyggingen var triviell for mødrene, tyder mye på at barnehage har en mer positiv effekt på jenter enn gutter. Dette kan ha vært bidragsytende til at kvinner har overtatt menn i utdanningsløpet. Forskningsresultatene viser at kontantstøtten har bidratt til å holde mødre utenfor arbeidslivet. Aleneforsørgerordningen bidrar også til å holde mødre utenfor arbeidslivet. Strengere arbeidskrav tilknyttet ordningen har hatt en positiv likestillingseffekt, men kun for de som har evnet å øke sitt eget arbeidstilbud. Betalt fødselspermisjon for mor virker å ha en triviell effekt på hennes fremtidige tilknytning til arbeidslivet. Dette kan tolkes som at ordningen har tilrettelagt for at mor kan tilbringe tid med spedbarnet uten å straffes for dette i arbeidsmarkedet. Introduksjonen av pappaperm har ikke økt mødres arbeidstilbud eller inntekt, men har kanskje fått menn til å bidra mer i barneoppdragelsen. De neste årene vil det komme flere studier som kan danne et bredere grunnlag for å forstå betydningen av familiepolitikk på likestilling.

Totalt virker den tradisjonelle familiepolitikken, i alle fall når det gjelder likestillingstiltak, å være ved veis ende. Om noe burde vi kutte i ordningene; fjerne kontantstøtten og innføre strengere jobbkrav for alenemødre. Kontantstøtten er allerede kuttet kraftig de siste årene og på vei til å utfases hvis ikke en eventuell ny regjering snur om. Flere barnehageplasser og økning av pappapermisjonen ser ut til å ha trivielle effekter på likestilling i arbeidslivet. Den første introduksjonen av pappapermen kan ha vært viktig for å endre holdninger og normer rundt omsorg av barn, men det er ingen klare resultater i forskningen på likestillingskonsekvenser i arbeidslivet som tilsier at ordningen burde utvides. Allikevel er dette kanskje veien å gå fremover: Fokuset må kanskje rettes mot å gjøre menn mer lik kvinner i familielivet heller enn å gjøre kvinner mer lik menn i arbeidslivet. Dagens familiepolitikk er i høyeste grad rettet mot middelklassekvinner som kombinerer familieliv og karriere. Fokuset på resultatlikhet i arbeidslivet godtar ikke at kvinner og menn velger annerledes når det gjelder barn og karriere. Noen kvinner ønsker å være hjemmeværende med barn, mens andre kvinner velger bort barn for å satse på en karriere. For kvinnene på toppen av arbeidslivet har kanskje familiepolitikken vært en hemsko. Ordninger som generøse fødselspermisjoner kan medføre at arbeidsgiver er betenkt til å gi krevende lederstillinger til kvinner. Dersom vi ønsker å tette kjønnsgapet på toppen av arbeidslivet, bør vi kanskje tenke annerledes ved å legge til rette for karrierekvinner gjennom for eksempel subsidiert hjelp i hjemmet (vaskehjelp, au pair-ordninger, privat barnepass). Men dette krever en omfordeling av ressurser ikke bare mot middelklassen, men mot de som allerede har mest.

Noter

- 1 Resultatlighet kan fortsatt skjule mange ulikheter mellom kjønnene, og blant andre Holst (2007) er kritisk til at likestillingsdebatten kun skal fokusere på kjønnsbalanse. Et alternativt mål på likestilling kan være rettferdighet i form av like valgmuligheter for alle. Menn og kvinner kan ha ulike preferanser for familie- og arbeidsliv, og like valgmuligheter vil da ikke gi utslag i resultatlighet.
- 2 Tolkning av tall for sysselsetting for ulike utdanningsgrupper blander sammen at individer med lav utdanning ofte er eldre og dermed har lavere sysselsetting enn yngre. Det er allikevel store forskjeller som ikke kun kan forklares med alder (ssb.no).
- 3 Cools et al. (2011) finner ingen effekt på fars arbeidstilbud – men de ser kun på de kortsiktige effektene.
- 4 Ulike former for uformell barnepass, som dagmammaer og besteforeldre, er også en mulighet for disse parene.
- 5 Delfunn i Black et al. (2012).
- 6 Denne artikkelen fokuserer utelukkende på likestillingseffektene av velferdsordningene vi vurderer. Andre kriterier enn likestilling kan være viktige. Eventuelle endringer eller reformer av en gitt velferdsordning må så klart baseres på de totale konsekvensene av denne ordningen, ikke utelukkende på hvorvidt denne har positive eller negative likestillingseffekter.
- 7 Noen av reformene som evalueres har skjedd for flere tiår siden, og den generelle situasjonen i samfunnet kan ha endret seg siden da. Det er ikke gitt at en tilsvarende reform vil ha like effekter i dag. Parallelt er det heller ikke gitt at avviklingen av en reform vil ha identisk, men motsatt effekt som innføringen av reformen hadde tidligere.

Litteratur

- Bertrand, M., C. Goldin og L. F. Katz (2010). «Dynamics of the Gender Gap for Young Professionals in the Financial and Corporate Sectors». *American Economic Journal: Applied Economics*, (2): 228–255.
- Black, S. E., P. J. Devereux, K. V. Løken og K. G. Salvanes (2012). «Care or Cash? The Effect of Child Care Subsidies on Student Performance». *NBER Working Papers 18086*, National Bureau of Economic Research.
- Carneiro, P. M., K. Løken og K. G. Salvanes (2011). «A Flying Start? Maternity Leave Benefits and Long Run Outcomes of Children». *IZA Discussion Paper No. 5793*.
- Cools, S., Fiva, J. H. og L. J. Kirkebøen (2011). «Causal Effects of Paternity Leave on Parents and Children». Statistisk sentralbyrå, *Discussion Papers No. 657*.
- Dahl, G. B. et al. (2012). Peer Effects in Program Participation. *NBER Working Paper No. 18198*.
- Drange, N. (2011). «Back in the Kitchen? Persisting Effects of a Cash-for-care Subsidy on Mothers' Labor Supply». *Working Paper*.
- Drange, N. og K. Telle (2010). «The Effect of Preschool on the School Performance of Children from Immigrant Families. Results from an Introduction of Free Preschool in two Districts in Oslo». *Working Paper*.

- Hardoy, I. og P. Schøne (2010). «Incentives to Work? The Impact of a 'Cash-for-Care' Benefit for Immigrant and Native Mothers Labour Market Participation». *Labour Economics*, 17, (6): 963–974.
- Havnes, T. og M. Mogstad (2011a). «Money for Nothing? Universal Child Care and Maternal Employment». Kommer i *Public Economics*
- Havnes, T. og M. Mogstad (2011b). «No Child Left Behind: Universal Child Care and Children's Long-Run Outcomes». Kommer i *American Economic Journal: Economic Policy*.
- Holst, C. (2007). «Balansefeminismens begrensninger». *Tidsskrift for kjønnsforskning*, (2): 1–17.
- Håkonsen, L. et al. (2011) «Kontantstøtten – effekter på arbeidstilbud og inntektsfordeling». Statistisk sentralbyrå, *Rapport 2001/5*.
- Mogstad, M. og C. Pronzato. (2011). «Are Lone Mothers Responsive to Policy Changes? Evidence from a Workfare Reform in a Generous Welfare State». Kommer i *Scandinavian Journal of Economics*.
- Rege, M. og I. F. Solli (2010). «The Impact of Paternity Leave on Long-term Father Involvement». CESifo, Center for Economic Studies & Ifo Institute for Economic Research.
- Rønsen, M. (2001). «Market Work, Child Care and the Division of Household Labour». *Statistisk sentralbyrå, Rapport 2001/3*.
- Rønsen, M. (2005). «Kontantstøttens langsiktige effekter på mødres og fedres arbeidstilbud». *Statistisk sentralbyrå, Rapport 2005/23*.
- Rønsen, M. (2009). «Long term Effects of Cash for Childcare on Mothers' Labour Supply». *Labour*, (23): 507–533.
- Rønsen, M. og M. Sundstrøm (1996). «Maternal Employment in Scandinavia: A Comparison of the After-Birth Employment Activity of Norwegian and Swedish Women». *Journal of Population Economics*, (9): 267–285.
- Rønsen, M. og M. Sundstrøm (2002). Family Policy and After-Birth Employment among New Mothers – a Comparison of Finland, Norway and Sweden. *European Journal of Population/Revue europeenne de demographie*, 18, 121–152.
- Schøne, P. (2004). Labour Supply Effects of a Cash-for-Care Subsidy. *Journal of Population Economics*, 17, 703–727.
- Schøne, P. (2005). «The Effect of a Family Policy Reform on Mother's Pay: A Natural Experiment Approach». *Review of Economics of the Household*, (3): 145–170.
- Wærness, Kari (1982). *Det moderne Norge. Samliv og nærmiljø. bind 2*. Oslo: Gyldendal.